

Födelse och död som transcendentalt-fenomenologisk problematik

- en studie av Anthony J. Steinbocks generative fenomenologi

En uppsats av: Lennart Heerwagen, 770320-P256

Handledare: Lennart Karlsson

Lunds Universitet, Filosofiska Institutionen, Teoretisk filosofi, Kurs FTE603(41-60p),
VT 2005

Indhold

1. Indledning	3
2. Den naturlige og transcendentale indstilling.....	4
3. Statisk og genetisk fænomenologi	7
3.1 Statisk fænomenologi.....	7
3.2 Genetisk fænomenologi	9
4. Fødsel og død som fænomener	12
4.1 Statisk beskrivelse.....	12
4.2 Genetisk beskrivelse	13
5. Generativ fænomenologi.....	15
5.1 Generativ fænomenologi – en transcendental, non-fundamental fænomenologi ...	15
5.2 Fra subjektivitet til intersubjektivitet	16
5.3 Livsverden.....	17
5.4 Normativ betydning og geo-historicitet	18
5.5 Hjem- og fremmedverden	21
6. Fødsel og død i et generativt perspektiv	23
7. Kritik.....	25
7.1 Almen problematik: Den fænomenologiske bestræbelse	25
7.2 Specifik problematik: fremmedverdens ko-konstitutionelle og metodologiske betydning.....	27
8. Konklusion	29
9. Litteratur	30

1. Indledning¹

”Aber nun gilt es, Welt und Geburt und Tod (also Generativität) ernstlich in Wesensbeziehung <zu> setzen, aufzuzeigen, wiefern das nicht ein Faktum ist, inwiefern eine Welt und Menschen ohne Geburt und Tod undenkbar sind.”²

Fødsel og død var et emne, som Edmund Husserl (1859-1938) beskæftigede sig (sysslade) med i flere af sine sidste skrifter. Indenfor den transcendentale fænomenologi som han havde udviklet, forsøgte Husserl at beskrive hvordan (hur) man kunne forstå den specielle konstitution som netop (just) fødsel og død måtte have som fænomener. Denne opgave (uppgift) er i løbet af 1990-erne blevet genoptaget (återupptaget) af den amerikanske filosof Anthony J. Steinbock. Ifølge (enligt) Steinbock lykkedes det aldrig Husserl at give en tilfredsstillende afklaring (klarläggande) af fødsel og død som fænomener. Husserls undersøgelse af konstitutionen af mening var knyttet til det såkaldte transcendentale ego, men det karakteristiske ved fødsel og død er imidlertid at de umuligt synes (tycks) at kunne fremtræde for dette ego, fordi de overskrider grænsen for, hvad subjektet selv kan være bevidst (medveten) om.

Husserls undersøgelser af det transcendentale ego antog to (två) former, som han kaldte henholdsvis (respektive) den statisk og genetisk fænomenologi. På baggrund af de begrænsninger som disse to metoder udviser, eftersom de er knyttet til den subjektive bevidsthed (medvetande), har Steinbock udviklet en tredje form for fænomenologisk metode, som han kalder generativ fænomenologi. I modsætning til den statiske og genetiske fænomenologi er Steinbocks generative ikke knyttet til det transcendentale ego. I stedet (i stället) forholder den generative fænomenologi sig til en struktur kaldet ”hjem- og fremmedverden” [Heim- und Fremdwelt], og er som sådan en fænomenologisk metode, der søger at forstå konstitutionen af mening på en intersubjektiv og historisk baggrund. Ved formuleringen af denne nye fænomenologiske metode mener Steinbock,

¹ Denne afhandling er skrevet på dansk. Oversættelser af ord der udtrykkes væsentligt forskelligt (olika) på dansk og svensk, vil optræde i parenteser. Tyske originalbetegnelser vil være indsat i klammer.

² Hua XV, 171-172 Oversat: ”Men nu gælder det, seriøst at sætte verden, fødsel og død (altså generativitet) i væsensrelation, at fremstille i hvilken udstrækning det ikke er et faktum, hvorvidt (huruvida) en verden og mennesker er utænkelige uden fødsel og død”.

at det er muligt (møjligt) at give en transcendentalt-fænomenologisk beskrivelse af fødsel og død.

Formålet (syftet) for denne afhandling (uppsats) vil blive at karakterisere den generative fænomenologi med et specielt fokus på dens tilgang til fødsel og død. Gennem Steinbocks tolkning af Husserl og hans beskrivelse af den generative fænomenologi vil der altså blive redegjort for, hvordan henholdsvis statisk, genetisk og generativ fænomenologi belyser fødsel og død. Det overordnede spørgsmål for denne afhandling kan dermed præciseres til: Hvordan konstitueres fødsel og død i en generativ fænomenologi?

2. Den naturlige og transcendentale indstilling

Før redegørelserne for statisk, genetisk og generativ fænomenologi, vil her følge en kort skitsering (skissering) af det, som kan siges at være fælles (gemensamt) for disse tre metoder – at de netop er formuleret indenfor en transcendental fænomenologi.

Hvad er en transcendental fænomenologi? En præliminær indgang til dette spørgsmål vil være at kontrastere en transcendental fænomenologisk indstilling med en naturlig indstilling.

Den naturlige indstilling, eller synonymt den ”mundane indstilling”, kan alment beskrives som den ”almindelige” eller hverdagslige (vardaglige) opfattelse af verden. I denne indstilling eksisterer der en verden, der blandt andet indeholder andre mennesker, dyr, fysiske objekter, kultur, videnskab m.m. Det mest afgørende for den naturlige indstilling, set i et fænomenologisk perspektiv, er imidlertid, at den verden som gives ved denne indstilling er ontisk gyldig. Med andre ord indeholder den naturlige indstilling en tro på, at verden er værende (varande). At dette er en ”tro” er imidlertid afgørende for Husserl formulering af fænomenologien. Husserls ”filosofiske vision” er at frembringe en filosofi der som ”streng videnskab”, kan give beskrivelser af verden, som implicerer et absolut sikkert epistemisk grundlag. Troen på verdens ontologiske gyldighed er i denne henseende ikke tilfredsstillende for Husserl. Som Husserl fremsætter det i ”Cartesianske Meditationer”, var det Rene Descartes’ fortjeneste at han med sin metodiske skepticisme,

kunne afsløre at verden, som vi erfarer den, *kan* være illusorisk. Med andre ord er verdens ontiske gyldighed ikke et sikkert grundlag for en filosofi, der stræber efter sikker viden (säker kunskap). Husserls tilgang til denne problematik er at gennemføre den ”transcendentalt-fænomenologiske epoché” [tranzendental-phänomenologische ἐποχή]. Époque'ens funktion er, at sætte alt hvad der er usikkert ”i parentes”. Det vil sige, at alt hvad der er omfattet af den naturlige indstillings ontologiske gyldighed, skal lades ude af betragtning i den fænomenologiske undersøgelse. Herved udtrykkes det, som Husserl understreger, ikke at verden dermed *ikke* har en væren, men at den som et usikkerhedsmoment må udelades af epistemisk sikre beskrivelser af verden. Et spørgsmål bliver herefter, hvad der så faktisk kan beskrives som et sikkert grundlag. Husserl indfører i denne forbindelse at den transcendentalt-fænomenologiske epoché muliggør en ”transcendentalt-fænomenologiske reduktion”. Denne reduktion skal forstås som en tilbageføring til et sikkert grundlag, et grundlag som Husserl finder i ”det transcendentale ego”. Det transcendentale ego er en konstituerende subjektivitet, hvor ”konstituere” ifølge (enligt) Husserl betyder:

”...und das Konstituieren sagt, daß immanente Gegebenheiten nicht, wie es zuerst scheint, im Bewußtsein so wie in einer Schachtel einfach sind, sondern daß sie sich jeweils in so etwas wie “Erscheinungen” darstellen...”³

At det transcendentale ego, den transcendentale subjektivitet, bliver konstituerende betyder altså for det første at et objekt ikke længere udgør ”en ontisk entitet”, men derimod et objekt der fremtræder med en bestemt mening for et subjekt. For det andet betyder det også at objektet i kraft af at være ”fremtrædende”, nødvendigvis må fremtræde for, og derved være konstitueret ved, noget, nærmere bestemt det subjekt som det fremtræder for. Det kan således ifølge (enligt) Husserl betvivles at der er en verden med en ontologisk gyldighed, men det kan ikke betvivles, at der er en subjektiv bevidsthed (medvetande) og at denne bevidsthed er rettet mod objekter i verden.

³ Hua II, 71 Oversat: ”...og konstitueringen betyder, at immanente givetheder ikke, som det først synes (tycks), er i bevidstheden på samme enkelte måde (sätt) som i en æske, men at de tværtimod til enhver tid viser sig i sådan noget som ”tilsynkomster”...”

Som indikeret må det transcendentale ego dog ikke forveksles med et ”psykologisk ego”, som der indfinder sig i en naturlig indstilling. Det transcendentale ego må altså ikke opfattes som et ”menneske” med en individuel bevidsthed, men tværtom som mulighedsbetingelsen for denne individuelle, menneskelige bevidsthed, altså som den form for bevidsthed der eksisterer a priori. Netop (just) dette a priori er indholdet i Husserls forståelse af transcendental som et bestemt ”motiv”:

*”Es ist das Motiv des Rückfragens nach der letzten Quelle aller Erkenntnisbildungen, des Sichbesinnens des Erkennenden auf sich selbst und sein erkennendes Leben, in welchem alle ihm geltenden wissenschaftlichen Gebilde zweckmäßig geschehen, als Erwerbe aufbewahrt und frei verfügbar geworden sind und werden”*⁴

Hvis (om) man i dette citat bare koncentrerer sig om udtrykket ”spørgsmålet tilbage til alle erkendelsesdannelsers (bildningar av erkännanden) grundlæggende udspring”, så kan det siges at udtrykke det transcendentale, som et forsøg på at nå ind til *de grundlæggende strukturer som gør erkendelser mulige*. Det transcendentale spørgsmål per se, er altså ikke hvad fremtrædelserne er, men hvad som gør dem mulige som netop den type af fremtrædelse de er, og den transcendentale indstilling bliver dermed altså også at undersøge fremtrædelserne på dette grundlag.⁵ Den transcendentalt-fænomenologiske indstilling gør det muligt at forholde sig ”til tingene selv (sakerna själv)” [zu den Sachen selbst], hvilket Steinbock betragter som den transcendentale fænomenologis indhold som sådan.⁶ ”Tingene selv” er dermed præcis (just) det disse ting *fremtræder som* for det erfarende subjekt, og den transcendentale fænomenologi gør det muligt at beskrive dem som sådanne fremtrædelser. Imidlertid afhænger (beror) tingenes fremtrædelse, ifølge Steinbock, af den fænomenologiske metode som anvendes på dem.⁷ Hvis jeg betragter et givet objekt, vil dets fremtrædelse med andre ord afhænge af, om jeg forsøger at beskrive den statisk, genetisk eller generativt. Og en fremtrædelse, et fænomen, som fødsel og død,

⁴ Hua VI, 101 oversat: ”Det er motivet for spørgsmålet tilbage til alle erkendelsesdannelsers grundlæggende udspring, til den erkendendes selvårsagelse (självrannsakan) af sig selv og sit erkendende liv, i hvilket alle de for ham (honom) gældende videnskabelige frembringelser målrettet opstår, opbevaret som erhvervelser (förvärven) og bliver, og er blevet, frit disponible.”

⁵ Det transcendentale ego som ”konstituerende” vil også blive et tema for afsnit 5.1

⁶ Steinbock, 2003: 289

⁷ Steinbock, 1995: 263 & Steinbock, 2003: 290

vil, ifølge Steinbock, kun (bare) kunne få sin egentlige mening i en af disse beskrivelsesformer, den generative. Dette vil blive temaet for de følgende kapitler.

3. Statisk og genetisk fænomenologi

3.1 Statisk fænomenologi

Ifølge Steinbock indeholder Husserls statiske fænomenologi to overordnede bestræbelser (strävan). Den første af disse er en statisk konstitutiv analyse, hvor fokuset ligger på, hvordan (hur) et bestemt objekt er givet for bevidstheden (medvetandet) og den anden er en statisk strukturanalyse, der fokuserer på fænomenologiske strukturerer, herunder blandt andet intentionalitet.⁸ I dette afsnit vil det ud fra et konkret eksempel blive påvist, hvordan disse bestemmelser indgår i en statisk fænomenologi

Et eksempel på en statisk beskrivelse kan tage sit udgangspunkt i et af Husserls egne eksempler fra *Cartesianische Meditationen*, perceptionen af en terning. Et første forhold i den statiske undersøgelse kunne være at fokusere på terningen som et intentionelt objekt. Intentionalitet er et helt grundlæggende begreb i Husserls transcendentale fænomenologi, og betegner det faktum, at bevidstheden altid er rettet mod noget. Med andre ord vil en bevidsthedsakt, som eksempelvis en perception, være rettet mod et objekt, som eksempelvis en terning, og det ikke muligt at forestille sig en ”bevidsthed (medvetande) som sådan”; det er altid en ”bevidsthed om noget”. Når terningen fremstilles som et intentionelt objekt betyder det altså, at det netop (just) er den, der udgør det objekt, som en given bevidsthed på et givet tidspunkt er rettet imod og fremtræder for.

Perceptionen af terningen har både en aktuel og en potentiel side. Visse af terningens flader, eksempelvis de der fremstår som forside og overflade, er synlige i perceptionen, og er i denne forstand aktuelt perciperede. Imidlertid opnår den intentionelle objekt ikke blot sin mening ”terning” ved denne aktuelle perception. En terning har som bekendt en kubisk form, og dermed eksempelvis også en bagside som ikke lader sig beskue, men som ikke desto mindre indgår i meningen ”terning”. Terningens skjulte (dolda) sider vil

⁸ Steinbock, 1995: 38

naturligvis kunne betragtes, hvis (om) man bevæger sig rundt om terningen, løfter på den osv. Men disse nye aktuelle perceptioner vil også efterlade nye skjulte sider, eftersom der i det nye perspektiv eksempelvis er skabt en ny bagside. De skjulte sider, eller snarere den mulige perception af de skjulte sider, kan beskrives som potentielle i den forstand, at de er intentionelt forudbestemte og realiserbare. Når ”jeg” retter min opmærksomhed, det vil sige min bevidsthed, mod terningen, vil de aktuelt perciperede sider for det første henvise til de skjulte sider, qua objektets mening som terning. For det andet vil ”jeg” altså også kunne gøre den potentielle perception af de skjulte sider aktuelle ved eksempelvis at bevæge ”mig” til en ny synsvinkel. Når objektet på denne måde konstitueres med meningen ”terning” implicerer denne mening altså, populært sagt, ikke bare det ”som jeg ser” men også ”det som jeg ikke ser”.⁹

Dette eksempel illustrerer altså, hvordan (hur) en statisk beskrivelse kan foretages med et fokus på konstitueringen af en fremtrædende objekt ved de strukturer, som er indeholdt i intentionalitet og perception. Den statiske fænomenologi implicerer dog en lang række andre muligheder. Der kunne også have været fokuseret på eksempelvis perceptionen og terningen som essentielle strukturer, i det som Husserl ville kalde en ”eidetisk beskrivelse”. En sådan beskrivelse ville have fokuseret på de former for essenser som var impliceret i en perception og kunne eksempelvis fremstille terningens eidetiske indhold som ”fysisk og transcendent objekt” i modsætning til andre former for objekter, som også har andre former for fremtrædelse. Havde man imidlertid fastholdt fokuset på terningen, kunne man også have beskrevet dens forskellige (olika) spatielle og temporale fremtrædelsesmodi eller måske (kanske) fokuseret på hvordan (hur) terningen gennem kontinuerlige perceptionsfaser syntetiseres til konstant at være en enhed som terning. Fælles (gemensamt) for alle disse beskrivelser, og dermed generelt for den statiske fænomenologi, er dog, at det intentionelle objekt er foreliggende. Der bliver ikke spurgt til, hvorfor objektet får en mening som netop terning, om denne terning adskiller (skiljer) sig fra andre terninger som ”jeg” har oplevet, altså i det hele taget den historicitet der gør sig gældende i den givne perception. Det, som er i fokus i den statiske fænomenologi, er, at jeg har perceptionen af et objekt, hvis mening allerede er konstitueret som terning, og

⁹ Hua I, 81-83

den transcendentale opgave (oppgift) bliver herefter bare at undersøge, hvordan (hur) denne konstitution af mening foregår.

I kraft af den transcendentalt-fænomenologiske époque besidder verden ganske vist (visserligen) ikke længere en ontologisk gyldighed, men ikke desto mindre kan objekter anvendes som ontologiske ”ledetråde” [Leitfaden] til en transcendental undersøgelse. Med andre ord kan ”jeg” fokusere på de foreliggende objekter som også fandtes i den naturlige indstilling og herefter forklare deres meningsmæssige konstitution i en statisk, transcendentalt-fænomenologisk undersøgelse.¹⁰

3.2 Genetisk fænomenologi

I relation til den statiske fænomenologi fremstilles det transcendentale ego alene som en form for samlingspunkt for forskellige (olika) former for oplevelser, eksempelvis perceptionen af en terning. I denne bestemmelse er egoet således udelukkende (endast), hvad Husserl kalder ”*Das Ich als der identische Pol der Erlebnisse*”, altså som det punkt, hvor oplevelserne syntetiseres til en helhed, der er identisk med det eksempelvis perciperede, fantaserede eller forestillede objekt.¹¹ Men hvad med egoet selv?, kunne man spørge. Et jeg synes (tycks) i dets almindelige betydning ikke blot at omfatte en bestemmelse den samlende pol for et heraklitisk flux af oplevelser, men også et individuelt liv med sin egen bestemte historie. Ifølge Husserl har netop denne individualiserede fremstilling af egoet også sin konstitution, som kan fremstilles på transcendental fænomenologisk vis. Husserl siger således:

”Aber nun ist es zu bemerken, daß dieses zentrierende Ich nicht ein leerer Identitätspol ist (so wenig irgendein Gegenstand das ist), sondern vermöge einer Gesetzmäßigkeit der

¹⁰ Steinbock, 1995: 38-39 & 43

¹¹ Hua I, 100 oversat: ”Jeget som oplevelsernes identiske pol”.

*transzendentalen Genesis mit jedem der von ihm ausstrahlenden Akte eines neuen gegenständlichen Sinnes eine **neue bleibende Eigenheit** gewinnt”.*¹²

Egoet er altså ikke bare ”tomt”, men har også en form som individualiseret liv, hvor det udvikles og påvirkes af dets oplevelser og handlinger. Dette personlige jeg er karakteriseret ved, at det gennem sit erfaringsliv, tilegner sig det som Husserl kalder ”habitualiteter” [Habitualitäten], det vil sige mentale dispositioner som implicerer, at jeget vil erfare objekter på baggrund af tidligere erfaringer. Eksempel vil ”min” erfaring af et givet objekt som terning, være grundet på tidligere med lignende objekter. Dermed er det altså to måder (två sätt) at beskrive det transcendentale ego på: der er den statiske beskrivelse, som fokuserer på egoet som ”oplevelsernes identiske pol”, og så er der beskrivelsen af det ”personlige, habitualiserede ego”. Tilsammen, som ”egoet i dets fulde konkretion”, kalder Husserl, med et udtryk fra Leibnitz, for en ”monade”.

En ”monadologi” vil også omfatte det transcendentale ego som et ego, der har en form for personlig historie, og udforskningen af denne personlige historicitet er temaet for en ny form for fænomenologi, den genetiske.

Ifølge Steinbock, og Husserl selv, er det centrale element i personlige historicitet to typer af ”genese”, henholdsvis (respektive) en aktiv og en passiv.¹³ Den aktive genese implicerer, at egoet på en eller anden måde fremstår som den aktiv producent af et objekt, der således også kommer til at fremstå som et produkt. De ”produkter” der herved opstår ved egoet eget virke, kan antage forskellige former på forskellige niveau, men kan med Husserls egne ord være alt fra ”...im Kolligieren die Menge, im Zählen die Zahl, im Teilen der teil, im Prädizieren das Prädikat bzw. der prädikative Sachverhalt, im Schließen der schluß usw.”¹⁴ Det afgørende er altså, at et nyt intentionelt objekt opstår ved subjektets eget aktive virke. Som det endvidere fremgår af eksemplerne implicerer dette ”eget virke” også en syntetisering af noget allerede foreliggende. For at frembringe ”en mængde” må der først foreligge en række dele, der kan sammensættes til

¹² Hua I, 100 (original kursivering i fed) oversat: ”Men nu bemærkes det, at dette centrerende jeg ikke er en tom identitetspol (lige så lidt som et hvilket som helst objekt er det), men tværtimod på grund af den transcendentale geneses lovmæssighed tilegner (tillægger) sig en ny blivende egenhed, med hver akt af en ny objektiv mening som udgår fra det.”

¹³ Steinbock, 1995: 41

¹⁴ Hua I: 111 oversat: ”...Mængden i en samlen, tallet i en tællen (räkning), delen i en delen, prædikatet eller det prædikative sagsforhold i en prædikerer, slutningen i en slutten osv.”

denne nye objekt. Med andre ord er den aktive genese tilknyttet et begreb om aktiv *syntese*, som en synteseform der er frembragt ved det aktive jeg.

Den aktive genese, der ved en aktiv syntese frembringer et nyt objekt, forudsætter imidlertid som nævnt noget allerede foreliggende. Dette foreliggende har dog ligeledes en genese, en passiv, og en dertil hørende passiv syntese. Den passive syntese er en betegnelse for at subjektets erfaringsgrundlag med et givent objekt, medfører at dette objekt fremstår for dette subjekt som genkendelig og bekendt. Eksempelvis kan ”mængden i en tællen (rækning)” konstitueres ved passive synteser af kendskab til talsystemet, forholdet mellem del og helhed, eventuelt kendskab til de fysiske objekter der tælles, herunder bestemte primære og sekundære kvaliteter osv. Denne syntese foregår altså uden subjektets aktive involvering, og implicerer at de objekter, der kan indgå i en aktiv syntese simpelthen, er ”foreliggende” og ”bekendte”. På denne måde indgår den passive syntese også i en erfaringsmæssig historie, eftersom objektets bekendthed for subjektet henviser til en fortid, hvor denne bekendthed blev stiftet. Den passive syntese har dermed ligesom den aktive en opkomst, her som en passiv genese. Den passive genese viser tilbage i tiden til et punkt, som præsenterer den første originale erfaring med det givne objekt, eller, som Husserl udtrykker det, til objektets ”Urstiftung”, eller i Steinbocks terminologi dets ”primordial constitution”.

Et konkret eksempel på en genetisk fænomenologi vil igen kunne tage sit udgangspunkt i perceptionen af en terning. Når dette objekt fremtræder i ”mit” synsfelt vil dets mening, som ”terning”, altså være baseret på min originale erfaring af dette objekt og over tid være etableret som en blivende habitualitet, hvilket implicerer, at hver gang jeg betragter en sådant objekt, vil jeg kunne sige: ”dette er en terning”. Når jeg endvidere også kan sige ”terningen ligger på bordet”, er det således ikke bare tilfældet, at jeg har en bekendthed med objektet qua en passiv genese, men også at jeg kan relatere terningen til et andet objekt og derved frembringe en aktiv genese. Hvis (om) jeg skulle begynde (börja) at gå rundt om terningen, kunne man forestille sig, at jeg pludselig opdagede at terningen manglede (savnede) en bagside. Dér, hvor jeg troede, at der var en bagside, er der i stedet (i stället) et hul (hål), som afslører (avslöjar) terningens indre. I en genetisk fænomenologi vil man her kunne give nogle betragtninger om normalitet og anormalitet. Indtil nu har min bekendthed med terninger bygget på, at terninger faktisk har en bagside,

og man kan derved sige, at denne hidtil erfaring har impliceret en meningsmæssig ”konvergens” [Einstimmigkeit] i den forstand af de respektive erfaringer af terninger, som er indgået i en passiv syntese, alle har haft denne bagside. At terninger har en bagside er ”normalt”. Nu har denne terning imidlertid ikke en bagside, og der opstår på denne måde en dissonans [Unstimmigkeit], hvorved der kan forstås et meningsmæssigt brud i denne passive syntese.¹⁵ At terninger ikke har en bagside er ”anormalt”. Videre spørgsmål kan blive om denne nye erfaring af en terning uden bagside, etablerer et helt nyt meningsmæssigt normalitetsgrundlag for min perception af terninger (”måske (kanske) er de fleste terninger faktisk uden bagside?) eller om min oprindelige (ursprungliga) meningsmæssige normalitet fastholdes (”det var dog en mærkelig (konstig) terning!”).

Genetisk fænomenologi er således en metode, som bygger videre på den statiske analyse og undersøger, hvilken opkomst erfaringer har. Det grundlæggende spørgsmål bliver således ikke som i den statiske analyse, hvad der ligger *i* erfaringen, men derimod hvad der ligger *før* den. Herved fremkommer der et langt større fokus på den tidsmæssighed, der gør sig gældende mellem forskellige (olika) erfaringer i subjektets oplevende liv.

4. Fødsel og død som fænomener

I de følgende to (två) afsnit vil der blive fokuseret på det resultat, som ifølge (enligt) Steinbock fremkommer ved at applicere henholdsvis (respektive) statisk og generativ fænomenologi på fødsel og død.

4.1 Statisk beskrivelse

En statisk beskrivelse indeholder som beskrevet, et fokus på bevidstheden (medvetandet), hvor objektets mening er foreliggende, uden noget fokus på den tidsmæssighed, der gør sig gældende. Just af denne årsag afviser Steinbock at fødsel og død overhovedet bliver et tema i en statisk beskrivelse:

¹⁵ Hua XV, 136

”Where birth and death are concerned, however, it is not even possible to broach these issues from a static phenomenological perspective because it does not and cannot take any account of temporal genesis. Birth and death remain here literally “sub-liminal”.”¹⁶

Den statiske fænomenologi fokuserer kun på et udsnit af bevidstheden, der kan karakteriseres som ”nutidigt” eller præsente. Steinbock understreger dog den tidsmæssighed, der også kan gøre sig gældende i en statisk fænomenologisk tilgang. I den statiske analyse er der ikke bare en intentionalitet, der er rettet mod det præsente objekt, men også intentionaliteter der rettes mod fortiden, hvilken Husserl kalder retention, og fremtiden, af Husserl kaldet protention. Imidlertid udgør disse intentionaliteter en fortidighed og fremtidighed, der alene (endast) defineres ud fra et statisk ”Nu”. Tydeligst viser Husserl dette i sin behandling af såkaldte temporale objekter, dvs. objekter som endast fremtræder over tid.¹⁷ Eksempelvis vil en melodi udvise det karakteristika at vores opmærksomhed er rettet mod de aktuelt afspillede toner, men også mod de toner, der lige er blevet afspillet, og vil blive afspillet. Med andre ord vil vi have en stadig erindring (ständig erinran) om melodien mens den afspilles, og en stadig forventning (förväntan) om dens videre forløb. Dette ændrer dog ikke på at disse tidsmæssige intentionaliteter er, hvad man kunne kalde ”ahistoriske”. Hverken protentionen eller retentionen er i stand til at forklare den *historicitet* som et givet objekt erfares med. Den statiske fænomenologi har således ingen mulighed for at beskrive den konstitution som fødsel og død har, fordi fødsel og død er hændelser i en bestemt individuel udvikling, som ikke kan indfanges af det statiske tidsbegreb. Fødsel og død forbliver altså ”subliminære”

4.2 Genetisk beskrivelse

Det fokus på bevidsthedens (medvetandets) opkomst og udvikling som er fraværende i den statiske fænomenologi, bliver centralt i den genetiske, og Steinbock mener således også, at det er i denne tilgang at fødsel og død overhovedet bliver tematiske. Imidlertid er

¹⁶ Steinbock, 2003: 306

¹⁷ Zahavi, 2001: 121

den genetiske tilgang, ligesom den statiske, afgrænset til subjektet, og denne afgrænsning bliver ifølge (enligt) Steinbock problematisk i forhold til fødsel og død:

*"Birth and death cannot become problems of constitutive analyses because a genetic analyses remains within the structures of internal time-consciousness, internal to the becoming of the individual; it is still rooted in "egological primordiality" and centered on the question of "original" and "primordial" constitution."*¹⁸

Det centrale i denne tese er altså, at genetisk fænomenologi, er grundet i subjektet, i "egologisk primordialitet", hvilket implicerer at fødsel og død ikke bliver egentlige problematikker. Med andre ord afvises den genetiske tilgang til fødsel og død eftersom fænomenernes genese her er grundet i det oprindelige (ursprungliga) punkt, hvor subjektet selv (själv) stiftede bekendtskab med fænomenet, og dette kan umuligt være tilfældet ved dette subjekts egen fødsel og død. Steinbock udtrykker også denne konklusion på en anden og lignende måde (sätt). Inden for denne primordialitet er egoet ifølge (enligt) Steinbock "selv-temporaliserende"¹⁹. Dette er et udtryk for, at subjektet, selv (själv) er konstituerende for tid og rum eftersom det, som monade, har en fortløbende tilblivelse. Men når nu denne tids- og rumsmæssige konstitution har grundlag i subjektet selv, så kræves der også i en forstand tids- og rummæssigt er "præsent", for at man kan tale om en genese, eller en genetisk tilgang til subjektet. Kendetegnende for fødsel og død er det imidlertid, at subjekter ikke kan være præsent, og således heller ikke kan konstituere disse hændelser. Dette forhold beskriver Steinbock på det sätt at fødsel og død ganske vist (visserligen) bliver tematisk i en genetisk fænomenologi, eftersom genesen just angår subjektets forløbende liv, men at den genetiske analyse ikke kan gives et konstitutivt grundlag for disse hændelser. Fødsel og død konstitueres som "grænsefænomener", det vil sige fænomener "...that are given as not being able to be given". De opstår i et genetisk perspektiv, fordi de tydeligt er hændelser i subjektets forløbende liv, men udgør samtidig en forståelsesmæssig grænse, eftersom deres meningsmæssige konstitution ikke kan have nogen grund i subjektet.

¹⁸ Steinbock, 1995: 189

¹⁹ Steinbock, 2003: 307

5. Generativ fænomenologi

”Generativität” er et begreb som udvikles i Husserls sene forfatterskab sammen med tilknyttede termer som ”Heimwelt” og ”Fremdwelt”. Husserl formulerede aldrig en egentlig generativ fænomenologi som metode på samme måde (sätt) som den statiske og genetiske, men anvendte termen som en samlende betegnelse for nogle bestemte intersubjektivitetsproblematikker. Generativ fænomenologi som en egentlig fænomenologisk metode, må altså tilskrives Steinbock og ikke Husserl, selvom (fast) Steinbock i meget høj grad baserer den generative fænomenologi på Husserls tanker om generativitet. Ifølge (enligt) Steinbock kan selve termen generativitet, i overensstemmelse med Husserl, tillægges to betydninger, hvoraf den første betydning er ”udviklingsproces”, eller ”genereringsproces”, og den andre at en proces ”sker over generationer”. I begge tilfælde er der tale om, at generativitet på en eller anden måde berører en social og historisk verden, og en udvikling der transcenderer den enkelte menneskelige eksistens.²⁰ Denne generative fænomenologi vil blive beskrevet i nogle overordnede punkter, som hver især markerer nogle forskelle (skillnader) i forhold til genetisk og statisk fænomenologi.

5.1 Generativ fænomenologi – en transcendental, non-fundamental fænomenologi

Steinbock bestemmer sin generative fænomenologi som: *...a transcendental phenomenological philosophy of the social world that is, as one says today, non-foundational...*²¹ Ved denne formulering adskiller (skiljer) Steinbock sig, ifølge (enligt) Steinbock selv (själv), delvis fra Husserls formulering af den transcendentale fænomenologi, eftersom Husserl kan siges at udtrykke det transcendentale og fundamentale som sammenfaldende i det transcendentale ego. Med reference til Husserls *Logische Untersuchungen* fremstiller Steinbock ”fundament” som en relation mellem to (två) dele. Således kan det siges, at hvis (om) delen P behøver at være associeret med delen Q for at udgøre en helhed sammen med Q, så kan P siges at behøve et fundament i

²⁰ Steinbock, 1995: 172

²¹ Steinbock, 1995: 3

Q.²² Denne relation findes både i en ensidig variant og i en reciprok, hvor P ligeledes er et fundament for Q. Denne ”fundamentering” kan ifølge Steinbock findes i *Cartesiansiche Meditationen* i sin ensidige form. Fundamentet udgøres her af det transcendentale ego som en absolut og uafhængig værenssfære, der betinger en relativ tvivlsom og afhængig værenssfære i form af verden. I modsætning til denne ensidige fundamentering vil Steinbock i stedet (stället) indføre et reciprok fundamenteringsforhold i den generative fænomenologi. Dog, eftersom dette reciproke forhold også kan beskrives som en ko-fundamentering [co-founding], mener Steinbock ikke, at det er meningsfuldt at udtrykke det som en fundamentering overhovedet. I dette forhold kan det således ikke siges at den ene del udgør et fundament for den anden, og derfor foretrækker han at kalde den generative fænomenologi for ”non-foundational”.²³ Hvilke dele der indgår i dette reciproke forhold og hvordan (hur) dette forhold kan beskrives nærmere, vil blive belyst herunder i afsnit 5.5. Af Steinbocks bestemmelse fremgår det dog også at den generative fænomenologi, ligesom den statiske og genetiske, er en transcendental bestræbelse (strävan). Den generative fænomenologi søger altså at bestemme, hvordan fremtrædelser konstitueres med bestemte meninger, på baggrund af de aprioriske strukturerer som gør erkendelser mulige.

5.2 Fra subjektivitet til intersubjektivitet

Den generative fænomenologi har, ligesom den statiske og genetiske, sine specielle temaer. Hvor den statiske fænomenologi fokuserede på det intentionelle liv som fandtes i det transcendentale ego og den genetiske på monadisk fakticitet, er temaet for den generative fænomenologi ”hjem- og fremmedverden” [Heim- und Fremdwelt / Home and alienworld]. Disse to verdensformer bestemmer Steinbock som ”...*normatively significant, geo-historical lifeworlds formed by various modes of generative constitution*”.²⁴ Helt alment betyder formuleringen af dette tema et markant skifte i forhold til den statiske og genetiske fænomenologi. Både statisk og genetisk fænomenologi havde deres fundament i subjektiviteten og den verden som fremtrådte for

²² Steinbock, 1995: 9

²³ Steinbock, 1995: 11

²⁴ Steinbock, 2003: 296

subjektet. Deres fænomenologiske beskrivelser var med andre ord ”egologiske”. Den generative fænomenologi, derimod, forholder sig ikke til en subjektivitet, men til en intersubjektivitet, og hvordan (hur) verden, med dens mening, gives for en sådan intersubjektivitet. Husserl foretog sjældne undersøgelser af intersubjektivitet på baggrund af statisk og genetisk fænomenologi og den mest kendte af disse undersøgelser, er måske (kanske) den han foretager i *Cartesiansche Meditationen*. I denne undersøgelse er spørgsmålet dog stadigvæk (fortfarande), hvordan et andet subjekt kan konstitueres med netop (just) meningen ”et andet subjekt” i det transcendentale ego, og på dette sätt er spørgsmålet om intersubjektivitet beroende på subjektiviteten. Den generative fænomenologi begynder (börjar) i modsætning hertil direkte med intersubjektiviteten med sit fokus på hjem- og fremmedverden, og denne intersubjektivitet kan *ikke* reduceres til en subjektivitet. Hvad der er impliceret i dette skifte, vil blive påvist ved at forklare de termer, som indgår i bestemmelsen af hjem- og fremmedverden som normativt betydningsfulde, geo-historiske livsverdner, som er formet af forskellige (olika) generative konstitutionsmodi.

5.3 Livsverden

Hjem- og fremmedverdenen er ”livsverdener”, et begreb som Husserl introducerer i *Der Krisis die europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie*.

Husserls formulerer ikke livsverden [Lebenswelt] som ét entydigt begreb, men indeholder derimod aspekter, der relaterer sig til hinanden (varandra) på forskellige (olika) måder (sätt). Steinbock identificerer 6 betydninger af Husserls anvendelse af livsverden, hvoraf 4 er situeret indenfor den naturlige indstilling, og de 2 er transcendentale livsverdensbegreber. I stedet (stället) for at redegøre for disse forskellige betydninger af livsverden, vil det her blive foretrukket (föredraget) at skitsere (skissera) det metodiske element, som er impliceret i livsverdensbegrebet og derigennem beskrive nogle (några) få og generelle aspekter ved livsverdens betydning.²⁵

Det er karakteristisk for flere af Husserls værker, at de bærer en undertitel, hvor ”indledning” eller ”introduktion” indgår. Ved betydningen af

²⁵ Dog vil en af de transcendentale betydninger, livsverden som ”Erdgrund”, blive analyseret nærmere under afsnit 5.4.

denne ”indledningsmæssige” karakter skal ikke forstås, at Husserl forsøger at popularisere sine værker, men derimod at den transcendentale fænomenologi i hvert (varje) tilfælde bygges op på ny. Både *Krisis* og *Cartesiansche Meditationen*, for eksempel, udtrykker altså reformuleringer af fænomenologien. Der er dog en markant forskel (skillnad), mellem den reformulering som finder sted (äger rum) i præcis disse to (två) værker. I *Cartesiansche Meditationen* anvender Husserl, hvad Steinbock kalder en ”progressive procedure”. Dette betyder, at det transcendentale ego som fundament formuleres fra begyndelsen (början) og fænomenerne, det som er ”givet” for dette ego, kan derefter klarlægges. I *krisis*, derimod, anvender Husserl, med Steinbocks betegnelse, en ”regressive procedure”. Med dette skal forstås at Husserl börjar med verden som den findes i den naturlige indstilling, og derefter, ved et ”Rückfrage”, spørger tilbage den konstitution, som denne verden nødvendigvis må have i det transcendentale ego. Hvor den progressive procedure altså tager udgangspunkt i konstruktion af det givne, tager den regressive udgangspunkt i en rekonstruktion af det ”forudgivne”.²⁶ Denne forudgivne verden er, hvad Husserl kalder en ”livsverden”. Livsverden, betragtet i en naturlig indstilling, vil alment være den verden der som tidligere vist har en ontisk gyldighed.²⁷ I dens transcendentale betydning kan livsverden klarlægges statisk og genetisk ud gennemførelsen af den transcendentale epoché og reduktion, som tidligere beskrevet i denne afhandling (uppsats). En generativ tilgang til livsverden vil blive præsenteret i det følgende afsnit.

5.4 Normativ betydning og geo-historicitet

Hjem- og fremmedverden er ikke bare livsverdener, men tillægges prædikaterne ”normativt betydningsfulde” og ”geo-historiske”. I dette afsnit vil der blive fokuseret på, hvad denne bestemmelse betyder for hjemverden, hvorefter fremmedverden vil blive inddraget i afsnit 5.5. Ifølge (enligt) Steinbock bliver hjemverden normativt betydningsfuld, fordi den fremtræder med familiaritet. Hjemverden er ikke en ”hvilken som helst” verden, men er privilegeret, som den ”man” kender til, og er vant til. Den er

²⁶ Steinbock, 1995: 90 & 103.

²⁷ Dog har *Krisis* et specielt fokus på naturvidenskabens udvikling, og livsverden kan altså også i en mere specifik forstand fremstilles som den verden som videnskaben tager for givet som ontisk gyldig.

netop (just) ”vores” verden, som ”vi” altid har kendt, og hvor objekter, hændelser, handlinger m.m. fremtræder som typiske.²⁸ Det andet prædikat, at hjem- og fremmedverdenene er ”geo-historiske”, relaterer sig til en bestemt (særskild) transcendental betydning som kan tillægges livsverden som ”Erdboden”, det vil sige ”jordgrund”. Denne form for livsverden får sin transcendentale betydning i relation til to (två) typer af enheder, som Husserl opererer med. Den første af disse enheder er, hvad Husserl benævner ”Körper”, og som her kan oversættes med et fysisk objekt. Objektet er karakteriseret ved at være erfaret som spatielt, og kan som sådan identificeres i singularis og pluralis, og udvise tilstand og bevægelse (rörelse). Overfor ”körper” kan stilles en anden form, ”Leib”, eller ”levet-krop”. Den levede-krop er ikke et objekt eftersom den som den ”erfarende subjektive krop”²⁹, netop (just) ikke erfares, men erfarer. Lige sådan er den heller ikke spatiel, men ”spatialiserer” og den bevæges ikke, men bevæger. Med andre ord, Leib er den kropslige subjektivitet som *konstituerer* mening, Körper er den objektivitet som *konstitueres* med en mening.³⁰ Imidlertid identificerer Husserl, ifølge (enligt) Steinbock, endnu et konstitutionsgrundlag i ”Erdboden”. Når subjektet bevæger sig selv (själv), hvilket det kun kan gøre som Leib, har det noget, som det bevæger sig i forhold til, til hvilket det er relativt. Denne ”grund” for subjektets bevægelse som Leib, er præcis ”jordgrunden”. Jordgrunden er ikke et objekt, fordi den ikke er i hverken bevægelse eller tilstand, men modsat den levede-krop bevæger jordgrunden heller ikke sig selv.³¹ I denne forstand er jordgrunden konstituerende for den subjektive erfaring af spatiel mening og bevægelse, fordi det konstitutionsgrundlag som er at finde i Leib, igen kan relateres til det konstitutionsgrundlag som gives ved jordgrunden.

I et generativt perspektiv bliver denne konstitution historiseret og får et specielt generativt præg (prägel) som ikke blot ”Erdboden”, men også ”Stammboden”.³² Som

²⁸ Steinbock, 1995: 163 – Det må understreges at Steinbocks beskrivelse af denne normativitet er langt mere kompleks end som her refereret. Kort fortalt foretager Steinbock en transformation af den generative term ”normalitet” så den får et normativt indhold som en ”optimalitet”. Denne optimalitet fastsætter han herefter først til ”terrænet”, som er et optimalt miljø, og derefter tilknytter han terrænet til det generative hjem- og fremmedverdensbegreb.

²⁹ Zahavi, 2001: 149 – Zahavi fremhæver også distinktionen mellem Leib og ”Leibkörper”, det vil sige den levede-kropp som den er erfaret som et objektivt föremål.

³⁰ Steinbock, 1995: 114

³¹ Steinbock, 1995: 118

³² Steinbock, 1995: 120

antydning i afsnit 5.1 foregår konstitutionen af mening på et ny måde (sätt), i sammenligning med statisk og genetisk fænomenologi. Modsat statisk, men lig genetisk fænomenologi, er der en tydelig temporalitet, der gør sig gældende i den generative fænomenologi. Den genetiske fænomenologi var imidlertid karakteriseret ved at den temporalitet som var i fokus, var en subjektiv temporalitet, hvor forskellige (olika) erfaringer kunne følges tilbage til et "Ursprung", som var det tidspunkt, hvor subjektets bekendthed med det intentionelle objekt blev stiftet. Men generativiteten transcenderer denne subjektivitet, og en konstitution der har sit grundlag i subjektiviteten, kan derfor ikke overføres til en generativ fænomenologi. I stedet introducerer Steinbock en "Stamm-konstitution", som udgår fra det tyske ord "Stamm", der kan konnoteres til verbet at "stamme fra noget" men også substantivet "en stamme". Hvor mening i det genetiske perspektiv "opstår" i subjektets forløbende liv, så "stammer" meningen i den generative fænomenologi fra den videreførelse, gentagelse og også fornyelse af mening, som sker over generationer. I denne Stamm-konstitution er der ikke et egentligt "Ursprung": meningens oprindelse fortaber sig i tidligere generationer, men kan antage en mytisk karakter, der rent narrativt fremstiller et originalt udgangspunkt. Den familiaritet som indgår i bestemmelsen af hjemverden, kan også findes i Stamm-konstitutionen. Hver (var) ny generation bliver født ind i en bestemt (særskild) verden, som er "deres", og vis allerede eksisterende meningsfuldhed de bliver bekendt med og viderefører. Mening vil ændre sig over generationer, men konstant på et allerede etableret meningsgrundlag.³³ Stamm-konstitutionen har imidlertid dog ikke bare et temporalt indhold, som er her skitseret, men også et spatielt i netop jordgrunden i dens generative betydning som Stammboden. Jordgrunden er som et stammboden et konstitutionsgrundlag ikke blot for den subjektive levede-krop og dennes konstitution af mening, men for den mening som gives i de utallige generationer som har levet, lever og i fremtiden vil leve i dens nærhed. Jordgrunden som Stammboden er i denne forstand: "...*That from which sense "stems" and is rooted, that to which one "returns" in order for our world to have sense.*"³⁴

³³ Steinbock, 1995: 194-195

³⁴ Steinbock, 1995: 120

Man ser altså på denne måde (sätt) at den generative proces bliver geo-historisk, fordi konstitutionen af mening der opstår generativt, konstant sker i relationen til jordgrunden som stammboden.

5.5 Hjem- og fremmedverden

Indtil nu er der blevet fokuseret på Steinbocks beskrivelse af hjemverden, som en specifik form for livsverden. Som en sådan livsverden indeholder den en mening, som er forudgivet, men som i en transcendental undersøgelse kan føres tilbage til sit konstitutionsgrundlag, i det dette tilfælde et generativt konstitutionsgrundlag. Men hjemverden er ikke kun (bare) en livsverden. Livsverden, som Husserl beskrev den, var en verden vis mening var universelt gyldig, og dermed kunne karakteriseres som ”*den ene verden*”.³⁵ Hjemverden, enligt Steinbock, har derimod en begrænset gyldighed. Dens mening udvikles i et bestemt fællesskab (gemenskap) over en tidsramme som transcenderer det enkelte subjekt. Denne generative konstitution af mening kan påvises ved hjemverdens bestemmelse som normativ betydningsfuld og geo-historisk.

Hjemverden er familiær og velkendt for de mennesker som netop (just) betragter den som ”hjem”, og besidder i denne forstand et normativt privilegium. Den familiaritet opstår eftersom den mening som hjemverden har, er blevet videreført og –udviklet gennem utallige generationer. Denne temporale form for generativ meningskonstitution fuldendes af en spatiel eftersom den generative videreførelse af mening i hjemverden sker i relation til jordgrunden.

Hele denne beskrivelse omfatter den ene side af hjemverdens konstitution, en side som Steinbock kalder ”appropriering”, eftersom mening konstant kan siges at ”stamme” fra tidligere generationer og approprieres af nye.³⁶ I denne stadige (ständige) generative appropriering af mening som konstituerer hjemverden, ko-konstitueres simultant en fremmedverden, som det, der *ikke* er ”vores” familiære eller typiske verden. Med andre ord konstitueres der altså en verden som i det hele taget *ikke* er normativt betydningsfuld:

³⁵ Held, 1994: 145

³⁶ Steinbock, 1995: 180

”In short, an alienworld is co-constituted through the constitution of a homeworld as not normatively significant in the same way that a homeworld is for homecomrades”³⁷

Denne ko-konstitution kræver ikke et direkte møde (träff) med en fremmedverden, eller en fremmed. I stället er der tale om en stadig generativ proces, hvor den normative betydning, i forstanden familiaritet og kendthed, udvikles og simultant ko-konstituerer en grænse for denne familiaritet. Det som ”ligger udenfor” denne afgrænsning, er præcis, hvad der kan kaldes fremmedverden.

Denne appropriering udgør som nævnt dog kun én side af hjemverdens konstitution. Den anden side betegner Steinbock med begrebet ”transgression”. Ved transgression skal i modsætning til approprieringen forstås et direkte møde med fremmedverden. Ifølge (enligt) Steinbock er mødet med dette fremmede, om det så er en person, en fortælling eller noget helt andet fra en fremmed kulturverden, karakteriseret ved, at det fremmede er utilgængeligt. Ved denne utilgængelighed skal forstås at det fremmede, eksempelvis en fremmed person, netop ikke bare fremtræder som en person, men som en del af en verden med sin egen *”generative depth”*, som Steinbock kalder det.³⁸ Den fremmede person er altså en del af en fremmedverden, en ”fremmed hjemverden”, som besidder sig egen familiaritet. Utilgængeligheden bliver dermed et udtryk for, at den fremmede person vil erfare verden men en anden familiaritet og mening, end den har for ”os” i ”vores” hjemverden. Ved dette møde med denne fremmede og normativt betydningsfulde verden er det Steinbocks tese, at der igen opstår en ko-konstituering af hjem- og fremmedverden. Erfaringen af fremmedverden medfører, at der på den ene side konstitueres en erfaring netop med meningen ”fremmed”, men på den anden side sker der simultant en konstitution af det, som er familiært og ”hjemme”. At denne ko-konstitution sker ved ”transgression”, forklarer Steinbock ved, at ”vi” i mødet med fremmedverden overskrider hjemverdens grænse, med uden at det dog implicerer, at ”vi” forlader vores hjemverdens meningsunivers.³⁹ Dette betyder at ”vi” i en forstand overskrider den familiære hjemverden ved just at erfare en ny og utilgængelig verden, men dog stadigvæk

³⁷ Steinbock, 1995: 180 – ”Homecomrades” referer til Husserls udtryk ”Heimgenosse” og er den subjektbetegnelse som Steinbock anvender til karakterisere de personer der i fortid, nutid og fremtid udgøre de subjektive konstituenten af hjemverden.

³⁸ Steinbock, 1995: 243

³⁹ Steinbock, 1995: 249

(fortfarande) erfarer denne fremmedverden inden for ”vores” egen tilgængelige og kendte hjemverden som utilgængelig.

På denne måde (sätt) konstitueres den generative struktur ”hjem- og fremmedverden” som

*”...the co-constitution of the alien through appropriative experience of the home, and as the co-constitution of the home through the transgressive experience of the alien”.*⁴⁰

Denne ko-konstitution kan betragtes som en understregning af den non-fundamentalisme som er skitseret (skisseret) i afsnit 5.1. Ko-konstitution implicerer, ifølge Steinbock, at hverken hjem- eller fremmedverden kan betragtes som et fundament, i den forstand som det kan identificeres i det transcendentale ego. Hjem- og fremmedverden kan således umuligt reduceres til hinanden (varandra) eller til det transcendentale ego.

6. Fødsel og død i et generativt perspektiv

Det, som i afsnit 5 karakteriserede fødsel og død, var, at de som fænomener overskred en subjektivt baseret tidsmæssighed. Denne karakter gjorde, at de i en statisk fænomenologi ikke kunne blive fænomener overhovedet, eftersom den statiske fænomenologi udelukkende (endast) forholdte sig til et statisk ”nu”, og at de i en genetisk fænomenologi blev til grænsefænomener, fordi de ganske vist (visserligen) implicerede en temporalitet, men ikke en subjektivt baseret temporalitet.

Den generative fænomenologi adskiller (skiljer) sig, som påvist, væsentligt fra statisk og genetisk fænomenologi. I stedet (stället) for at fokusere på transcendental subjektivitet, forholder den sig til den generative struktur hjem og fremmedverden, som er intersubjektiv og historiseret. Den overskrider altså den transcendentale subjektivitet som gives i den statiske og genetiske fænomenologi. Hvad angår fødsel og død i et generativt perspektiv, er det derfor ikke overraskende, at Steinbock kan sige følgende:

⁴⁰ Steinbock, 1995: 179

”...birth and death are grasped as transcendental (and not merely mundane) events that are involved in the constitution of sense when that sense is constituted as stemming from a intergenerational homeworld and alienworld (and not from an individual consciousness or self-temporalizing subjectivity, merely).”⁴¹

Den generative fænomenologi gør det med andre ord muligt at fødsel og død ikke længere bare fremtræder som grænsefænomener, men egentlige generative fænomener som de fremtræder i strukturen hjem- og fremmedverden. Én sag er imidlertid, at fødsel og død kan fremtræde som fænomener. En anden sag er det fænomenologiske spørgsmål om, *hvordan* (hur) de som fænomener konstitueres med deres specifikke meningsindhold. Steinbocks svar på dette spørgsmål er måske (kanske) mere diffust, hvilket vil blive et tema i afsnit 7. Det svar han dog faktisk giver, er antydnet ved at fødsel og død er *”involved in the constitution of sense”*. Fødsel og død indgår i hjemverdens konstituering af mening ved at være en del af generativiteten selv (själv). Generativitet er en proces, og yderligere en proces der sker over generationer, og som sådan implicerer den at forskellige (olika) mennesker *”fødes ind i denne hjemverden”* og *”dør ud af den igen”*.⁴² Dette er en del af hjemverdens velkendte familiaritet, og indgår også i betegnelser som *”förfäder”*, *”efterträdare”*, *”barn”*, *”moder”* osv. Om denne konstitutive betydning siger Steinbock:

“The processes of being born and dying as they are involved in the generative transmission of sense are integrated into the appropriation and disappropriation of normative structures that are anticipated by ancestors and surpassed by successors through traditions, stories, rituals, rebellions, generations gaps, renewals, rites of passage, and so forth.”⁴³

I denne videreførelse af hjemverden indgår fødsel og død altså essentielt i de overtagelser eller afvisninger af den mening, som sker generation for generation. De er impliceret i forskellige former for historisk narrativitet, i fordømmelse af tidligere tiders praksis, som

⁴¹ Steinbock, 2003: 308

⁴² Steinbock, 1995: 193

⁴³ Steinbock, 2003: 308

eksempelvis ”da vikingerne hærgede (härjade)”, og i de forhold der udtrykkes mellem generationer, eksempelvis når man ”skal passe på naturen for fremtidige generationers skyld”. På denne måde bliver fødsel og død altså ”essentielle for verdenskonstitutionen”.⁴⁴

7. Kritik

De problematikker som kan identificeres i Steinbocks fremstilling af generativ fænomenologi, og denne fænomenologis analyse af fødsel og død, vil her blive fremsat i to (två) afsnit. Det første afsnit vil være alment og fokusere på den generative fænomenologi som projekt i relation til Husserls oprindelige fænomenologiske bestræbelse. Det andet afsnit vil forholde sig til nogle specifikke problematikker indenfor den generative fænomenologi selv (själv), herunder også spørgsmålet om fødsel og død.

7.1 Almen problematik: Den fænomenologiske bestræbelse

Hvad er den transcendentale fænomenologi? Dette spørgsmål kan besvares på flere måder (sätt). Et svar kunne findes ved de bestemte metoder, der gør sig gældende i fænomenologien, et andet kunne være de aspekter som karakteriserer fænomenologien i forhold til andre filosofier. Der findes imidlertid også et svar i fænomenologien som en bestemt bestræbelse (strävan), altså et svar i fænomenologiens selvforståelse. For Husserl var fænomenologien ikke bare ”en filosofi”, men ”filosofien”. Filosofien blev, ifølge (enligt) Husserl, etableret med det bestemte telos, at den skulle være videnskab, det vil sige sikker (säker) og universel viden (kunskap) i modsætning til den uklare og usikre hverdagslige (vardaglige) tro.⁴⁵ I relation til dette telos var det Husserls klare holdning at filosofien i hans samtid, befandt sig i en krise. I Husserls perspektiv bestod filosofien af lang række (rad) forskellige (olika) filosofiske skoler, som diskuterede på et diffust og uklart grundlag. Filosofien bestod derfor af ”...*Schein-Referieren und Schein-Kritisieren*,

⁴⁴ Steinbock, 1995: 189

⁴⁵ Hua VI, 65

*bloßen Schein ernstlichen Miteinander- und Füreinanderphilosophierens.*⁴⁶

Fænomenologien blev i denne sammenhæng fremsat af Husserl som en ny ”begyndelse” (början) for filosofien, som skulle indfri det antikke filosofiske telos om filosofien som videnskab. Med andre ord skulle fænomenologien etablere et absolut sikkert diskussionsgrundlag for filosofien overhovedet, og give den dens indre sammenhæng. Det sikre grundlag finder Husserl i det transcendentale ego, som det tidligere er blevet beskrevet. Det transcendentale ego er altså ingen ”fix idé”, men som transcendental subjektivitet den eneste rigtige, den eneste sikre og det eneste egentlige udgangspunkt for fænomenologisk og filosofisk tænkning overhovedet. Husserls fænomenologiske undersøgelser kunne derfor, ifølge Husserl selv (själv), foretages på et strengt videnskabeligt *fundament*.

Hvad er den generative fænomenologi? Igen er der flere svarmuligheder, men i relation til ovenstående er der et afgørende aspekt, der kan bemærkes: Den generative fænomenologi er *non-fundamental*. Som Steinbock eksplicit fremstiller det, kan den generative struktur ”hjem- og fremmedverden” ikke reduceres til en transcendental subjektivitet, men består i en ko-konstitution mellem hjem- og fremmedverden. Et første spørgsmål kunne være om konstitutionen af mening i relation til hjem- og fremmedverden, ved at være ikke-fundamenteret, overhovedet vil være en ”egentlig transcendental konstitution. Det synes (tycks) i alle fald, som der er blevet indvendt, at denne form for konstituering kun (bare) er relativ i relation til den absolutte konstitution i det transcendentale ego.⁴⁷ På den anden side ekspliciterer Steinbock også en ny form for konstitutionsforhold, et reciprokt, som dog igen synes at adskille (skilja) sig betydeligt fra Husserls betragtninger. Et andet spørgsmål er imidlertid også, hvad det præcis er som adskiller (skiljer) den generative fænomenologi fra at forfalde til en ”filosofi”, der blot diskuterer overbevisninger (övertygelser) og ikke viden (kunskap)? Der er ikke et åbenlyst svar på dette spørgsmål. Ganske vist (visserligen) fastholder Steinbock en klar kohærens med den statiske og genetiske fænomenologi, og viser også hvordan (hur) disse metoder i en forstand ”fører til hinanden (varandra)”, men det kan ikke ændre på, at der, qua fundamentet i den statiske og genetiske fænomenologi og manglen (bristen) på

⁴⁶ Hua I, 46 oversat: ”Skin(sken)-indvendinger og skin-kritikker, blot skin-seriøs filosoferen for og med hinanden (varandre)”

⁴⁷ Bruzina, 2001: 372

fundament i den generative, er en essentiel forskel (skillnad). Måske (kanske) er denne problematik ikke uløselig, men i alle fald; om den generative fænomenologi bare er en socialfilosofi blandt mange andre, forsvinder en stor del af den filosofihistoriske betydning, relevans og berettigelse (berättigande), som Husserl selv tillagde den transcendentale fænomenologi.

7.2 Specifik problematik: fremmedverdens ko-konstitutionelle og metodologiske betydning

Steinbock fremfører to modi af ko-konstitutionen af hjem- og fremmedverden, henholdsvis (respektive) appropriation og transgression. I den første form for konstitution foregår der en ko-generering og ko-konstituering af fremmedverden, i hvad man kunne kalde ”internt” i hjemverden. Hjemverden afgrænser på denne måde sig selv, ved opretholdelsen af en familiaritet som simultant frembringer en fremmedhed, som præcis det, der er ikke-familiar. Imidlertid kunne man spørge: hvilken karakter har denne fremmedhed? Eftersom den appropriative ko-konstitution er ”intern” og ikke kræver et direkte møde (träff) med eksempelvis et fremmet menneske, så er det fremmede altså ikke umiddelbart tale om en konkret fremmed kulturverden. Men hvad er det fremmede så? Steinbock synes (tycks) uklar på dette punkt. Han taler om at selvom (fast) en fremmed person ikke er nærværende i sin kropslighed, kan man sige at ”...*the constitution of the alien is already underway through liminal co-constitution.*”⁴⁸ Det synes klart at den ”appropriative fremmedhed ikke medfører den samme ”generative dybde (djup)”, som et direkte møde ville implicere. ”Vi”, i hjemverden”, erfarer jo ikke direkte den fremmede verden, med dens generativt beroende mening. Faktisk kunne man spørge; *erfarer* vi noget fremmed overhovedet? I modsætning til det direkte møde med det fremmede, synes den appropriative fremmedhed mere at udtrykke noget ”ikke-familiar” og ”ikke-vores”. Men dette vil så fald ikke være noget egentligt fremmed, men netop (just) ”ikke-vores”, og i denne forstand fremtræder det fremmede heller ikke for hjemverden.

Den anden form for ko-konstitution, den transgressive, foregår altså gennem det direkte møde med det fremmede, hvorved både hjem- og fremmedverden konstitueres. Den

⁴⁸ Steinbock, 1995: 180

konstitutionsform adskiller (skiljer) sig fra den appropriative ved, som nævnt, at den forudsætter at et møde indtræffer. Men er denne forudsætning altid nærværende? Kan man forestille sig en situation, hvor en hjemverden aldrig har været i kontakt med en fremmedverden. I dag kan det måske (kanske) synes (tycks) utænkeligt, at der eksisterer en kulturverden, som ikke har haft en kontakt med anden kulturverden, der for den, vil være en fremmedverden. Men tidligere har det måske være tilfældet, og selvom (fast) der alligevel ikke skulle være tale om en historisk fakticitet, så synes det i alle fald at være en fuldt ud tænkelig mulighed. Om man forestiller sig denne mulighed, vil dette møde med en fremmedverden i dens generativitet, altså ikke indtræffe, og den transgressive konstitution vil ikke opstå. Dette synes at implicere to (två) forhold. For det første er den transgressive ko-konstitution måske en apriorisk og meningskonstituerende struktur, når mødet faktisk indtræffer, men den kan *i sig selv* som betingelse og konstitutionsmodi for hjem- og fremmedverden umuligt være gyldig a priori. For det andet kan man forestille sig en situation, hvor ko-konstitueringen kun opretholdes appropriativt, og dette har med Steinbocks egne ord en uheldig implikation:

*"If the co-constitution of the alien though the home were the only movement described by Husserl in the generation of home and alien, we might fail to see the uniqueness of this new approach. It would resemble too closely a one-sided foundational approach to the constitution of subjectivity. This would be reminiscent of the style of constitution in play in the Fifth Cartesian Meditation in which the self was said to have sense as the "sphere of ownness" shorn of any contact with the alien."*⁴⁹

Med andre ord vil den appropriative ko-konstitution som gældende alene, tendere mod at etablere hjemverden som et fundament som på en eller anden måde skulle kunne konstituere fremmedverden.

Imidlertid synes der ikke blot at opstå konstitutionelle problematikker i forbindelse med fremmedverden, men også mere praktiske og metodologiske. I denne afhandling (oppsats) er der blevet fokuseret på hvordan (hur) fødsel og død kan konstitueres med deres

⁴⁹ Steinbock, 1995: 182

specifikke mening i en generativ fænomenologi. Som sådan er der altså også et fokus på den generative fænomenologis applikationsmuligheder. Der er en umiddelbar og eklatant forbindelse mellem generativ fænomenologi og dette specifikke fænomen, eftersom hjem- og fremmedverden i udgangspunktet er en intersubjektiv og historisk struktur, der ikke er knyttet til en subjektivitet. Det må dog bemærkes at denne reciprokke konstitution i Steinbocks analyse af fødsel- og død, tilsyneladende er uden betydning i en egentlig metodisk forstand. Fødsel og død bliver konstitueret i den generative fænomenologi som et afgørende moment i konstitutionen af generativitet som sådan. Men det synes ikke klart, hvilken betydning ”hjemme” og ”fremmed” specifikt får i denne konstitution. Ganske vist (visserligen) må fødsel og død både have en implikation i ”vores” og ”de fremmedes” verden, men hvilken forskel (skillnad) gør selve distinktionen, og ko-konstitutionen? Når fødsel og død får en betydning i fremmedverden, synes det nærliggende at denne betydning netop (just) opnås fordi fremmedverden har sin egen generativitet, den er, med andre, og Steinbocks, ord en fremmed *hjem*verden. Men om det relevante ved denne fremmedverden i denne sammenhæng er, at den udgør en fremmed *hjem*verden, bliver det primære så ikke netop ”hjemverden” og ikke ”fremmed”. Der synes på denne måde altså at være en risiko (risk) for at fremmedverden udelukkende (endast) bliver, hvad man kunne kalde et ”ko-konstitutionelt appendiks” til hjemverden, og ikke anvendelig og betydningsfuld fænomenologisk metodik. Fødsel og død kunne således siges at indgå i selve tanken om generativ udvikling og var som sådanne med til at forme den hjemverdenslige familiaritet.

8. Konklusion

Foremålet (syftet) for denne afhandling (uppsats) har været at fokusere den generative fænomenologi, som er blevet udviklet af Anthony J. Steinbock på baggrund af Husserls transcendentalt-fænomenologiske forfatterskab. Dette er sket med et bestemt hensyn til den specielle problematik, som er blevet tilknyttet fødsel og død som fænomener. Den transcendentale fænomenologi er blevet præciseret til en filosofi, som søger at fremstille de essentielle træk ved bevidstheden (medvetandet) som gør forskellige (olika) typer af fremtrædelser mulige. Selve fremtrædelserne afhænger imidlertid af den specielle metode der rettes imod den og i den forbindelse anvendte Husserl en statisk og genetisk tilgang.

Disse to (två) transcendentalt-fænomenologiske metoder tog begge deres udgangspunkt i den transcendentale subjektivitets absolut sikre grundlag. I relation til konstitueringen af fødsel og død opstod der dog dermed også det problem, at statisk og genetisk fænomenologi syntes (tycktes) uanvendelige eftersom fødsel og død nødvendigvis måtte overskride, hvad subjektet selv kunne erfare. Den generative fænomenologi, derimod, var ikke baseret på en transcendental subjektiv, men en transcendental intersubjektivitet. På baggrund af den generative og ko-konstitutionelle struktur hjem- og fremmedverden var spørgsmålet ikke længere, hvordan (hur) mening konstitueredes i subjektiviteten, men hvordan mening blev konstitueret socialt og historisk i en fortløbende generativitet. Som en sådan intersubjektiv fænomenologi kunne fødsel og død også opnå en konstitutiv mening. Fødsel og død indgik således i selve tanken om generativ udvikling, og var som sådanne en del af den hjemverdenslige familiaritet. At denne generative fænomenologi ikke var uproblematisk, blev diskuteret i en række (rad) punkter. Overordnet kunne det på denne måde indvendes at den generative fænomenologi syntes uafklaret i forhold til Husserls betragtninger om, hvorfor fænomenologien overhovedet var relevant. Ligeledes (likaså) syntes der også at være betydelige forskelle (skillnader) i de typer af fremmedhed som indgik i den generative fænomenologi, denne fremmedheds konkrete aplikationer i relation til fødsel og død og endeligt også en latent risiko (risk) for at den generative fænomenologi skulle kunne tendere mod at blive en egentligt fundamenteret transcendental fænomenologi.

9. Litteratur

Bruzina, Ronald: Limitations: On Steinbock's "Generative Phenomenology". In Hopkins, Burt & Crowell, Steven (edit.): *The New Yearbook for Phenomenology and Phenomenological Philosophy I*. Seattle: Noesis Press, 2001

Held, Klaus: *Hjemverdenen, fremmedverdenen, den ene verden*. In Zahavi, Dan: *Subjektivitet og livsverden i Husserls fænomenologi*. Forlaget modtryk, 1994

Husserl, Edmund: *Cartesianische Meditationen und Pariser Vorträge*. Husserliana Band I. Den Haag: Martinus Nijhoff, 1973

Husserl, Edmund: *Die Idee der Phänomenologie – Fünf Vorlesungen*. Husserliana Band II. Den Haag: Martinus Nijhoff, 1973

Husserl, Edmund: *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie – Eine Einleitung in die phänomenologische Philosophie*. Husserliana Band VI. Den Haag Martinus Nijhoff, 1962

Husserl, Edmund: *Zur Phänomenologie der Intersubjektivität – Dritter teil: 1929-1935*. Husserliana Band XV. Den Haag: Martinus Nijhoff, 1973

Steinbock, Anthony J.: Generativity and the scope of Generative Phenomenology. In Welton, Donn (edit.): *The new Husserl – A critical reader*. Bloomington: Indiana University Press, 2003

Steinbock, Anthony J.: *Home and Beyond – Generative Phenomenology after Husserl*. Evanston: Northwestern University Press, 1995

Zahavi, Dan: *Husserls fænomenologi*. Gyldendal, 2001